

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО РУХУ СЕРЕД СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЯК НОВОГО НАПРЯМУ РОЗВИТКУ СПОРТУ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена актуальній на сьогодні проблемі створення безбар'єрності у системі освіти в Україні, що сприяє розвитку нового напрямку спортивного студентського руху – спорту серед студентів з особливими потребами. Дослідження сфокусовано на питанні визначення стану розвитку студентського та інвалідного спорту в Україні та обґрунтуванні необхідності розвитку окремого напрямку спорту для студентів з особливими потребами і інвалідного спорту.

Ключові слова: система освіти в Україні, студентський і інвалідний спорт, студенти з обмеженими можливостями.

Статья посвящена актуальной на сегодня проблеме создания безбарьерности в системе образования в Украине, что содействует развитию нового направления спортивного студенческого движения – спорта среди студентов с ограниченными возможностями. Исследование сфокусировано на вопросе определения состояния развития студенческого и инвалидного спорта в Украине и обосновании необходимости отдельного направления для студентов с ограниченными возможностями.

Ключевые слова: система образования в Украине, студенческий и инвалидный спорт, студенты с ограниченными возможностями.

The article is devoted to an urgent issue of creating accessible education in Ukraine that helps to develop a new direction in sport student movement – sport for students with special needs. The research is focused on defining the condition of student sport and sport for the disabled in Ukraine. The author grounds the necessity of development of a separate direction in sport for students with special needs as well as sport for the disabled.

Key words: system of education in Ukraine, student and invalid sport, students with the limited possibilities.

Проблема, якій присвячена стаття. За даними ВОЗ, на початку XXI сторіччя 10 % населення земної кулі – це люди з особливими потребами, 100 млн з них – діти інваліди. В Україні на даний період часу нараховується більш як 2,5 млн інвалідів, що складає 5,25 % населення.

Враховуючи те, що рівень цивілізованості та гуманності суспільства оцінюється за його відношенням до інвалідів, в Україні проводиться робота щодо їх правового та соціального захисту. Близько 50 законів України, указів та розпоряджень Президента України, постанов Верховної Ради України, більше 40 постанов Кабінету Міні-

стрів України, Міністерства праці і соціальної політики, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства освіти і науки України вирішують питання правового та соціального захисту інвалідів. Одним з основних завдань більшості законодавчих актів є реалізація прав інвалідів щодо їх професійної орієнтації і навчання, освіти, зайнятості. На сьогодні навчання людей з особливими потребами у вищих навчальних закладах стає однією з умов інтеграції їх у суспільство [6, 7, 8, 9, 10].

Однак якісне навчання молоді з особливими потребами залежить не тільки від втілення сучасних освітніх та оздоровчих технологій у навчаль-

ний процес вузів, але і від оточуючого середовища, в якому студенти з особливими потребами почувалися б комфортно. В Чорноморському державному університеті імені Петра Могили інтегроване студентське середовище – це соціально-психологічний феномен, метою якого є сприяння соціалізації особистості, підняття рівня якості її життя, наповнювання її новим змістом, емоціями, який обумовлює рівноцінне спілкування, навчання, розваги, відпочинок та інші форми нормального існування і студентів з особливими потребами, і студентів, які не мають вад та захворювань.

Однією з важливіших складових соціальної та психічної адаптації студентів з особливими потребами є фізичне виховання та спортивно-оздоровча діяльність, які максимально відволікають їх від своїх вад і захворювань, проблем у процесі навчання в інтегрованих групах. Використання різноманітних форм фізичного виховання і спорту для студентів з особливими потребами є надзвичайно ефективним для досягнення безпосереднього оздоровчого ефекту, підвищення інтелектуальної і фізичної працездатності, пізнання можливостей власного організму, боротьби зі шкідливими звичками, організації корисного і цікавого дозвілля, формування стійкого мотиву та потреби в систематичних обов'язкових і самостійних заняттях фізичними вправами різного спрямування.

Аналіз навчальних програм з фізичного виховання вузів, календарних планів спортивно-масових заходів фізкультурно-спортивних організацій, що відповідають за розвиток студентського та інвалідного спорту в Україні, показав, що в країні відсутній спортивний рух серед студентів з особливими потребами.

Мета роботи: проаналізувати стан розвитку студентського та інвалідного спорту в Україні та обґрунтувати необхідність розвитку окремого напрямку спорту для студентів з особливими потребами і інвалідного спорту.

Методи дослідження. В роботі використовувалася цілісний комплекс взаємопов'язаних методів: теоретичний аналіз і узагальнення даних спеціальної літератури та досвіду передової практики; анкетування; підсумкових протоколів змагань; педагогічні спостереження на заняттях з фізичного виховання зі студентами з особливими потребами; педагогічний експеримент із застосуванням ряду психодіагностичних методів.

Результати дослідження. Аналіз підсумкових протоколів Всесвітніх Універсіад, Паралімпійських та Дефлімпійських ігор за участю збірної команди України показав, що Україна є одним з лідерів у світовому студентському та інвалідному спорті. На досить високому організаційному рівні проводяться і національні змагання серед студентів та спортсменів-інвалідів [6, 7, 8, 9, 10].

Обмеження щодо вступу до вищих навчальних закладів за станом здоров'я до 90-х років не давало можливості інвалідам отримати вищу освіту. І тільки останнім часом, дякуючи новій політиці уряду щодо відношення реалізації конституційних прав інвалідів, вони отримали вільний доступ до освіти. На даний момент у вищих навчальних закладах України отримують освіту близько 8 тис. студентів. Чисельний склад студентів-інвалідів у вузах різний. Так у Чорноморському державному університеті імені Петра Могили навчається 50 інвалідів, 122 студенти із вегето-судинною дистонією, 45 студентів з відхиленнями зору, 51 студент із відхиленнями у стані опорно-рухового апарату, 103 студента із загальними захворюваннями. В Університеті «Україна» навчається близько 3 тис. студентів з особливими потребами [10].

Формування спортивного руху інвалідів в Україні бере початок з 1990-х років. Саме в цей час почали створюватися українські фізкультурно-спортивні та оздоровчі клуби інвалідів. У подальшому ці громадські об'єднання стали основою для створення національних федерацій спорту інвалідів різних нозологічних груп – Всеукраїнської спортивної федерації інвалідів з порушеннями опорно-рухового апарату, Всеукраїнської спортивної федерації глухих, Всеукраїнської спортивної федерації незрячих (всі створені у 1992 р.), Всеукраїнської спортивної федерації інвалідів з відхиленнями розумового та фізичного розвитку (створена у 1993 р.).

Комплексна програма розв'язання проблеми інвалідності, схвалена постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1992 р. № 31, передбачала, окрім заходів щодо профілактики інвалідності, медичної, соціально-трудової реабілітації інвалідів, надавання протезно-ортопедичної допомоги і забезпечення транспортними засобами, створення рівних можливостей для одержання освіти, поліпшення матеріально-побутових умов інвалідів, активізацію наукових досліджень з проблеми інвалідності, підготовку кадрів, піклування про культурні заходи та відпочинок тощо, а також містила й окремий розділ про фізичну культуру і спорт інвалідів.

Передбачалося організувати Центр інвалідного спорту на базі стадіону «Спартак» (Київ) і вивчити можливості створення відповідних обласних центрів; забезпечити виготовлення спеціальних тренажерів, спортивного інвентарю та обладнання для занять інвалідів; розробити проект фізкультурно-спортивного комплексу з легких конструкцій з урахуванням можливостей інвалідів і забезпечити його реалізацію; вирішити питання про підготовку для роботи з інвалідами фізкультурних кадрів, у тому числі з контингенту інвалідів, під управлінням федерації фізкультури і спорту та фізкультурних клубів інвалідів; створити на півдні України оздоровчо-спортивну базу

для проведення тренувальних зборів та інших спортивних заходів, а також вивчення питань фізкультурно-спортивної реабілітації інвалідів; передбачати під час проектування та будівництва спортивних споруд можливість використання їх інвалідами як для спостереження за ходом змагань, так і для занять спортом; розробити методичні та практичні рекомендації.

У статті 13 «Фізкультурно-оздоровча та спортивна діяльність серед інвалідів» закону України «Про фізичну культуру і спорт», прийнятого у 1993 р., наголошено, що заняття фізичною культурою і спортом інвалідів є складовою частиною їх дозвілля, фізичної реабілітації та соціально-трудова адаптації, а на фінансування фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів для інвалідів, створення та розширення їхньої спортивної бази виділяються кошти з державного бюджету та бюджетів місцевого самоврядування.

У 1993 р. було створено Український центр фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт» та його 27 регіональних відділень, що спільно забезпечують впровадження в життя державної політики з питань фізичної культури і спорту інвалідів в Україні.

У 1998 р. з метою створення умов для реалізації державної політики у сфері зміцнення здоров'я населення України засобами фізичного виховання, фізичної культури і спорту для задоволення потреб у поліпшенні здоров'я, фізичного та духовного розвитку, Указом Президента України було затверджено Цільову комплексну програму «Фізичне виховання – здоров'я нації».

Кількість інвалідів в Україні може перебільшити 2 млн осіб, тому одним із напрямів реалізації цієї програми було визначено фізкультурно-оздоровчу реабілітаційну та спортивну діяльність серед інвалідів і наголошено, що фізична культура і спорт серед інвалідів є складовою частиною фізкультурного руху України, котрий об'єднує соціально-демографічні групи населення з різними формами вад, є одним із найважливіших напрямів соціальної політики держави і забезпечує реалізацію прав громадян України, які мають певний ступінь втрати здоров'я, на заняття фізичною культурою і спортом, досягнення вищих спортивних результатів та їх відповідну оцінку суспільством і державою.

Згідно з програмою, основними напрямками розвитку фізичної культури і спорту серед інвалідів є:

- фізичне виховання, фізкультурно-оздоровча і реабілітаційна робота у навчально-виховній сфері, спрямовані на закладення основ фізичного та духовного здоров'я і реабілітацію втрачених функцій організму дітей-інвалідів у дошкільних навчальних закладах, учнівської та студентської молоді у навчальних закладах усіх рівнів, визнання фізичного виховання обов'язковою дисципліною у дошкільних закладах, у

спецшколах-інтернатах для дітей з фізичними і психічними вадами, у будинках інвалідів та інших спеціалізованих закладах для інвалідів;

- впровадження у виробничу та інші сфери життєдіяльності фізкультурно-оздоровчих і реабілітаційних занять залежно від нозології інвалідності, особливостей роботи та стану фізичного розвитку особи, групових та індивідуальних форм організації фізкультурно-оздоровчих, реабілітаційних і спортивних заходів за місцем проживання та відпочинку, у санаторно-курортних закладах і на туристичних базах;
- адаптація різних форм фізкультурно-оздоровчої та реабілітаційної роботи відповідно до потреб інвалідів;
- створення цілісної системи підготовки у спорті вищих досягнень, що сприяла б розвитку видів спорту, в яких спортсмени-інваліди можуть досягти високих результатів на вітчизняних та міжнародних змаганнях; збереження та вдосконалення системи підготовки спортивних резервів, поліпшення функціонування спеціальних дитячо-юнацьких реабілітаційно-спортивних шкіл для інвалідів.

Для реалізації Цільової комплексної програми передбачається створити у Волинській, Закарпатській, Київській, Миколаївській, Полтавській, Херсонській, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській областях та у м. Севастополі на базі відповідних обласних центрів інвалідного спорту «Інваспорт» спеціальні дитячо-юнацькі реабілітаційно-спортивні школи для інвалідів; створити на базі існуючих шкіл-інтернатів для дітей-інвалідів спеціалізовані відділення підготовки спортивного резерву з відповідних нозологій; при республіканських та регіональних вищих училищах фізичної культури та паралімпійського резерву – спецгрупи підготовки кандидатів та членів національних збірних команд інвалідів України; сприяти вирішенню питань про надання спортивних споруд незалежно від форм власності для фізкультурно-спортивних і реабілітаційно-оздоровчих занять інвалідів, обладнати зазначені споруди спеціальними пристосуваннями для проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-реабілітаційної роботи з інвалідами, здійснити заходи щодо дообладнання спеціальними засобами спортивних об'єктів, де здійснюватиметься підготовка збірних команд інвалідів.

З іншого боку, наголошено на необхідності вирішення питання про прийом до вищих начальних закладів спортсменів-інвалідів різних нозологій для підготовки фахівців з фізичної культури і спорту, забезпечення розробки спеціальних навчальних програм, за якими здійснюватиметься підготовка спеціалістів з фізичного виховання і спорту у вищих навчальних закладах системи Міністерства освіти і науки України, Державного

комітету України з фізичної культури і спорту (нині Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту), орієнтованих на реабілітаційну та спортивну роботу з інвалідами різних нозологій, створення відповідних профільних кафедр, розробки тематики науково-дослідних робіт з проблем реабілітаційної і спортивної роботи серед інвалідів, підготовку та випуск посібників та підручників.

У 2003 році в Євпаторії відкрито Національний центр паралімпійської і дефлімпійської підготовки та реабілітації інвалідів, створений відповідно до Указу Президента України «Про розвиток та підтримку паралімпійського руху України».

Територія Центру займає 63 га на узбережжі Чорного моря. На березі Каламитської затоки, мілководдя якої створює ідеальні умови для поєднання спортивної реабілітації, лікування й відпочинку інвалідів усіх нозологій. На території центру є піщаний пляж завдовжки 1,2 км та солоне озеро, що має лікувальні властивості. З територією Центру межує відоме в усьому світі своїми лікувальними грязями озеро Майнакі.

Відповідно до генерального плану капітального ремонту і реконструкції, що має перетворити Центр на унікальний об'єкт для реабілітації спортсменів-інвалідів та відпрацювання методик інтеграції інвалідів у суспільство, створюються спортивний зал; стадіон з біговими доріжками, спортивними секторами і трибунами; футбольний стадіон із тренувальним полем; поле для міні-футболу; поле для стрільби з лука; поле для метання молота; чотири тенісні корти з тренувальним майданчиком зі стінкою для тенісу; майданчик для волейболу сидячи; для настільного тенісу; яхт-клуб; легкоатлетичний комплекс. Житлові корпуси знаходяться на відстані 50 м від узбережжя моря, ідальні лікувального харчування – у кожному житловому корпусі. У центрі буде три закриті і два відкриті плавальні басейни, обладнані системою підігріву морської води.

У діяльності центру, спрямованого на активну медичну і соціальну реабілітації, оздоровлення осіб з особливими потребами, знайдуть також своє відображення:

- заходи спортивної підготовки національних паралімпійських і дефлімпійських збірних команд до головних спортивних форумів;
- спортивні заходи календарних планів Укрцентру «Інваспорт»;
- рекреаційні збори для інвалідів з порушеннями опорно-рухового апарату, вадами зору і слуху;
- міжнародні змагання та навчально-тренувальні збори спортсменів-інвалідів;
- міжнародні змагання та навчально-тренувальні збори національних збірних команд України з різних видів спорту.

Завдяки зусиллям державних установ та громадських організацій інвалідів здійснюється діяльність унікальної державної системи фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт». Завдяки зусиллям державних установ та громадських організацій інвалідів здійснюється діяльність унікальної державної системи фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт». Нині в Україні діють понад 70 підрозділів регіональних центрів «Інва-спорт» у містах і районах України, відкрито 27 дитячо-юнацьких спортивних шкіл інвалідів, понад 100 державних та громадських спортивних клубів інвалідів.

Український центр з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт», створений згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.92 № 31 «Про Комплексну програму розв'язання проблем інвалідності», віднесений до сфери управління Національного комітету спорту інвалідів України. Український центр «Інва-спорт» є спеціалізованою установою, котра сприяє забезпеченню впровадження в життя державної політики з питань фізичної культури і спорту серед інвалідів на території України і здійснює свої повноваження як безпосередньо, так і через Кримський республіканський, обласні, Київський та Севастопольський міські центри фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт».

Фінансування діяльності системи «Інваспорт» з державного бюджету України становило:

- у 2002 р. – 15,58 млн грн., у тому числі з місцевого бюджету 4,71 млн грн.,
- у 2003 р. – 16,37 млн грн., у тому числі з місцевого бюджету 6,67 млн грн.

До розгалуженої інфраструктури системи «Інваспорт» (станом на 01.01.2004 р.) входять 27 регіональних центрів, 76 їхніх відділень в Автономній Республіці Крим, обласних центрах, містах Київ і Севастополь (у 2002 р. – 66), 27 ДЮСШ, 135 фізкультурно-оздоровчих клубів (у 2002 р. – 123). Для збереження та вдосконалення роботи спортивних шкіл інвалідів у 23 областях на базі 84 шкіл-інтернатів для інвалідів відкрито 147 спеціалізованих відділень підготовки паралімпійського та дефлімпійського резерву [8].

Діяльність центру «Інваспорт» здійснюється в тісній співпраці з державними, профспілковими та громадськими організаціями, спортивними федераціями інвалідів України, Республіканським комітетом з фізичної культури і спорту Автономної Республіки Крим, структурними підрозділами з питань фізичної культури і спорту обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Основними завданнями Українського центру «Інваспорт» є:

- внесення пропозицій щодо формування державної політики з питань фізкультурно-реабілітаційної та спортивної роботи серед інвалідів, розробки проектів концеп-

цій, програм або їхніх розділів з цієї роботи, забезпечення їх реабілітації;

- організація і проведення з інвалідами дитячого віку та дорослими фізкультурно-реабілітаційної роботи, навчально-тренувальних занять, зборів спортивних заходів;
- координація роботи регіональних центрів «Інваспорт», контроль за здійсненням навчально-тренувальної роботи та проведенням спортивних заходів;
- підготовка й забезпечення спільно зі спортивними федераціями інвалідів, Національним комітетом спорту інвалідів України участі національних збірних команд у міжнародних змаганнях усіх рівнів;
- сприяння діяльності спортивних федерацій інвалідів у реалізації статутних вимог;
- сприяння здійсненню заходів для створення та зміцнення спортивної бази для проведення фізкультурно-реабілітаційної та спортивної роботи серед інвалідів;
- здійснення міжнародних зв'язків у сфері фізкультурно-реабілітаційної та спортивної роботи серед інвалідів.

Український центр «Інваспорт» забезпечує виконання комплексних та цільових програм або окремих розділів питань фізкультурно-реабілітаційної та спортивної робіт з інвалідами; забезпечує впровадження в практику науково-обґрунтованої системи фізичного виховання, реабілітації та підготовки спортсменів-інвалідів; залучає до розв'язання актуальних проблем фізкультурно-реабілітаційного та спортивного руху зацікавлені організації; бере участь у розробці проектів законодавчих актів з питань фізкультурно-спортивного руху і в межах своєї компетенції організовує їх виконання; вносить до Національного комітету спорту інвалідів України та урядових установ пропозиції щодо показників проектів Державного бюджету України за видатками для організації фізкультурно-реабілітаційної та спортивної роботи серед інвалідів; сприяє впровадженню заходів, спрямованих на соціальний захист спортсменів-інвалідів, тренерів та інших фахівців, які працюють у цій сфері; спрямовує державні й залучені фінансові та матеріальні ресурси на забезпечення фізкультурно-спортивних заходів, передбачених єдиним календарним планом спортивних заходів серед інвалідів, контролює їх виконання; спільно зі спортивними федераціями інвалідів та Національним комітетом спорту інвалідів України розробляє та подає пропозиції щодо норм, умов вимог Єдиної спортивної класифікації, стежить за їх дотриманням; уживає заходів для вдосконалення інформаційно-пропагандистського, наукового й методологічного забезпечення фізкультурно-реабілітаційної і спортивної робіт з інвалідами; сприяє підготовці й підвищенню професійного рівня фахівців, які працюють з інвалідами; відповідно до затверджен-

них порядку й нормативів забезпечує збірні команди України спортивною формою та інвентарем, разом зі спортивними федераціями інвалідів України розробляє та в установленому порядку подає пропозиції про визнання видів спорту, якими займаються інваліди, уживає заходів для їх розвитку та поширення на території України; розробляє проект єдиного календарного плану спортивних змагань України, навчально-тренувальних зборів зі спорту інвалідів та подає їх на затвердження до відповідних установ; спільно з Кримським республіканським, обласними, Київським та Севастопольським міськими центрами фізичної культури і спорту інвалідів, спортивними федераціями інвалідів, іншими зацікавленими установами й організаціями України готує спортивні резерви, координує створення і розвиток дитячо-юнацьких спортивних шкіл інвалідів, закладів та формувань фізкультурно-спортивної спрямованості; спільно з Національним комітетом спорту інвалідів України та Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту проводить єдину науково-методичну політику в сфері фізкультури та спорту інвалідів; розв'язує питання про надання спортивних споруд для проведення фізкультурно-реабілітаційної та спортивної роботи, порушає клопотання перед організаціями державної місцевої влади про забезпечення і обладнання цих споруд спеціальними пристосуваннями для інвалідів тощо. Український центр «Інваспорт» очолює начальник, який призначається на посаду та звільняється з посади президентом Національного комітету спорту інвалідів України за погодженням із Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту.

Одним із основних напрямів роботи Українського і регіональних центрів «Інваспорт» є реабілітація інвалідів засобами фізичної культури і спорту.

Різними формами фізкультурно-реабілітаційної роботи в Україні охоплено майже 40 тис. інвалідів з вадами слуху, зору, порушеннями опорно-рухового апарату, церебральним паралічем, відхиленнями розумового і фізичного розвитку, серед яких культивується 28 видів спорту, в тому числі серед інвалідів з вадами слуху – 18, з вадами зору – 14, порушеннями опорно-рухового апарату – 18, вадами розумового і фізичного розвитку – 13.

Згідно з переліком видів спорту, визнаних в Україні, для осіб з вадами слуху, зору, порушеннями опорно-рухового апарату, відхиленнями розумового розвитку культуються бадмінтон, баскетбол, баскетбол на візках, боротьба Греко-римська, боротьба вільна, біатлон, більярдний спорт, волейбол сидячи, велосипедний спорт (трек, шосе), вітрильний спорт, голбол, гімнастика спортивна, гімнастика художня, гірськолижний спорт, дзюдо, ковзанярський спорт, легка атлетика, лижні гонки, плавання, пауерліфтинг, ролінгбол, спортивне орієнтування, стрільба з

лука, софтбол, теніс, теніс на візках, теніс настільний, футбол, фехтування, хокей з шайбою, хокей на траві, шашки, шахи, спортивні танці на візках.

Спортивні секції та фізкультурно-реабілітаційні групи відвідують понад 28 тис. інвалідів, близько 14,5 тис. з яких – діти шкільного віку, проводиться понад 200 спартакіад, чемпіонатів, кубків, першостей та інших змагань серед інвалідів з вадами зору, слуху, порушеннями опорно-рухового апарату та з вадами розумового розвитку. У регіональних центрах активно розвивається 17 видів спорту серед інвалідів з вадами слуху, з вадами зору – 12, з порушеннями опорно-рухового апарату – 17, з вадами розумового і фізичного розвитку – 10.

У 1999 р. у масових і фінальних змаганнях за програмою I Всеукраїнських літніх спортивних ігор на старті перших двох етапів вийшли близько 25 тис. інвалідів, фінальну частину проведено з 10 видів спорту. В ній стартувало 1913 спортсменів інвалідів.

Протягом 2003 р. регіональними центрами «Інваспорт» було проведено 1042 масові фізкультурно-оздоровчі і спортивні заходи, в яких взяли участь понад 40 тисяч інвалідів усіх нозологій. Найбільш масово проходять фізкультурно-оздоровчі та спортивні заходи в Дніпропетровській, Івано-Франківській, Львівській, Одеській, Харківській, Херсонській, Миколаївській областях та м. Києві.

У спортивних секціях і ДЮСШ займаються понад 17,7 тис. інвалідів, з них понад 6,2 тис. – з вадами слуху; 3,2 тис. – з вадами зору; 5,3 тис. – з порушеннями опорно-рухового апарату; 2,8 тис. – з вадами розумового і фізичного розвитку. Найпопулярнішими видами спорту серед інвалідів традиційно залишаються легка атлетика, якою займаються 3642 особи, футбол – 2281, шахи – 1864, теніс настільний – 1760, шашки – 1455, плавання – 1421.

Українським та регіональними центрами «Інваспорт» здійснюється значна робота з проведення змагань спартакіади «Повір у себе» серед дітей-інвалідів. У 1999 р. до її перших трьох етапів було залучено 23,6 тис. дітей, а в 2003 р. – понад 25 тис.

Одним із вагомих показників ефективності роботи системи центрів «Інваспорт» є участь спортсменів-інвалідів України у національних та міжнародних змаганнях.

З 2001 р. Україна приєдналася до проведення футбольних тижнів Спеціальних Олімпіад. У 2003 р. у змаганнях Європейського футбольного тижня Спеціальних Олімпіад брали участь і спортсмени паралімпійських нозологій. Під егідою Львівського державного університету фізичної культури, Львівського обласного центру «Інваспорт» змагання футбольного тижня Спеціальної Олімпіади перетворилися на грандіозний спортивний захід із залученням, окрім спец-

олімпійців, спортсменів інших нозологій, які змагалися у своїх групах. Всього у Львівській області взяли участь близько 100 команд колективів фізичної культури спецшкіл, інтернатів та 780 спортсменів. У фінальній частині взяли участь 22 команди, в тому числі три жіночі команди [8].

У системі центрів «Інваспорт» працюють близько 900 фахівців, зокрема 600 тренерів.

У результаті соціологічного опитування, в якому взяли участь 2562 студентів ЧДУ ім. Петра Могили, виявилось, що у фізичному вихованні студентської молоді склалася проблемна ситуація. Сутність її полягає в існуванні протиріччя між рівнем соціальних потреб та ефективністю організації фізичного виховання і спортивно-оздоровчої діяльності. За їх порадами в ЧДУ були відкриті спортивні секції: з легкої атлетики, плавання, одноборств, настільного тенісу, шахів, волейболу, баскетболу, футболу, атлетичної гімнастики.

Були організовані та проведені Спартакіади Університету і Всеукраїнські спортивні ігри серед студентів з особливими потребами. У Всеукраїнських спортивних іграх взяли участь 24 вуза України з 16 регіонів та 140 студентів з нозологіями зору, слуху, опорно-рухового апарату. Проведені 3 масово-фізкультурних спортивних заходів – змагання «Спорт для всіх» (140 осіб), 10 обласних серед ВНЗ (125 осіб) з легкої атлетики, плавання, настільного тенісу, шахів.

У проведенні Ігор активну участь беруть різні державні та громадські організації, такі як: Міністерство освіти і науки України, Національний Комітет спорту інвалідів, Спортивна студентська спілка України, Всеукраїнська громадська організація студентів-інвалідів «Гаудеамус».

Протягом навчального року студенти-спортсмени з особливими потребами проходять психолого-педагогічне обстеження, що дозволяє визначити рівні психофізичного стану і фізичної підготовленості студентів, систематизувати ефективні засоби і методи фізичного виховання з урахуванням вад і захворювань студентів з особливими потребами, обґрунтувати обсяг і інтенсивність навантаження на заняттях з фізичного виховання, комплекс індивідуальних показників для оперативної оцінки працездатності, втілення моделі фізкультурно-спортивного супроводу навчання студентів в інтегрованих групах [1-8].

Таким чином, у цьому напрямку вже зроблені перші кроки [1-8]. Студенти з особливими потребами мають можливість за власним бажанням займатися тим чи іншим видом спорту, або системою фізичних вправ, брати участь у змаганнях різного рівня, відчувати себе комфортно в інтегрованому студентському середовищі.

Висновки

1. Створення безбар'єрності у системі освіти України сприяє розвитку нового напрямку спортивного студентського руху – спорту серед студентів з особливими потребами.

2. Досвід проведення Всеукраїнських спортивних ігор серед студентів з особливими потребами свідчить про зацікавленість суспільства в подальшому розвитку цього напрямку.
3. Враховуючи рівень доступності системи освіти для студентів з особливими потребами у більшості країн світу, вважаємо за необхідне розвиток студентського спорту серед студентів-спортсменів з особливими потребами на всесвітньому рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адирхаев С.Г. Студенческое спортивное движение Украины – новые направления развития. / С.Г. Адирхаев. // Международная научно-практическая конференция FISU. – Измир, Турция, 2005.
2. Адирхаева Л.В., Адирхаев С.Г. Фізкультурно-спортивний супровід навчання студентів з особливими потребами / Л.В. Адирхаева, С.Г. Адирхаев // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – К., Університет «Україна», 2003.
3. Адирхаева Л.В., Адирхаев С.Г. Інноваційні підходи до викладання фізичного виховання студентів з особливими потребами / Л.В. Адирхаева, С.Г. Адирхаев // Науковий вісник Придніпров'я. – Дніпропетровськ, ДДІФКС, 2003.
4. Адирхаев С.Г., Адирхаева Л.В. Технологічні основи організації фізичного виховання студентів з особливими потребами / С.Г. Адирхаев, Л.В. Адирхаева // Олимпийский спорт и спорт для всех. – К.: НУФВСУ, 2005.
5. Адирхаев С.Г., Адирхаева Л.В. Шляхи підвищення якості фізичного виховання студентів з особливими потребами в умовах сучасного вищого навчального закладу / С.Г. Адирхаев, Л.В. Адирхаева // Молода спортивна наука України. – Львів, ЛДІФК, 2006.
6. Бріскін Ю. Адаптивний спорт. Спеціальні Олімпіади: Навч. посіб. / Ю. Бріскін. – Львів: Ахілл, 2003. – 128 с.
7. Бріскін Ю.А. Організаційні основи паралімпійського спорту: Навч. посіб. / Ю. Бріскін. – Львів: Кобзар, 2004. – 180 с.
8. Бріскін Ю.А. Спорт інвалідів: Навч. посіб. / Ю. Бріскін. – К.: Олімпійська література, 2006. – 263 с.
9. Бріскін Ю., Передерій А. Особливості підготовки фахівців спеціальності «Олімпійський та професійний спорт» до роботи в інваспорті / Ю. Бріскін, А. Передерій // Спортивний вісник Придніпров'я. – Дніпропетровськ, ДДІФКС, 2005.
10. Савченко В., Луковська О. Про створення необхідних умов для навчання та побуту студентів-інвалідів у вищих навчальних закладах / В. Савченко, О. Луковська // Спортивний вісник Придніпров'я. – Дніпропетровськ, ДДІФКС, 2004. – № 6.

Рецензенти: д.пед.н., професор Гребенюк Г.Є.,
к.пед.н., доцент б.в.з. Клименюк Н.В.

© Бакатов В.Ю., Чорнобай Т.В., 2009

Стаття надійшла до редакції 20.05.2009 р.